

REVIEW OF RESEARCH

उर्दू माध्यमासाठी इतिहास विषयाच्या अध्यापनासाठी संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धतीचा वापर व त्याच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास

डॉ.मनीषा इंदानी¹, तडवी संजीदा बी झिपरू खान²

¹साह्यक प्राध्यापक, शिक्षण शास्त्र विभाग, उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव .

² एम. एड विध्याथिनी (२०१५-१७)

सारांश :

प्रस्तुत संशोधनात संशोधकाने संशोधनासाठी प्रायोगिक पद्धतीचा वापर केलेला होता.त्यासाठी यावल तालुक्यातील उर्दू माध्यमातील ९ शाळातील ७५० जनसंख्यापैकी एका शाळेतील दोन तुकड्यांची १०० विद्यार्थींची निवड सरळ यादृच्छिक पद्धतीने न्यादर्श निवडलेला होता.यासाठी पूर्व व उत्तर चाचणी नियंत्रित गट अभिकल्पाचा वापर करण्यात आली.तसेच माहिती संकलनासाठी स्वनिर्मित चाचणीचा वापर करण्यात आला. संशोधनातून असा निष्कर्ष मिळाला की जर संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धतीने विध्याथाना शिकवले तर विध्याथी लवकर शिकतात.शिकलेले जास्त काळ लक्षात ठेवतात.

1.1 प्रस्तावना

उर्दू माध्यमात इतिहास विषयाच्या अध्यापनासाठी खूप कमी साहित्य इंटरनेटवर उपलब्ध आहे इतिहास एक महत्त्वाचा विषय आहे. परंतु इतिहास हा विषय,अरंजित वाटतो.म्हणून विध्याथी फक्त इतिहास विषयातील महत्त्वाच्या घटनांचे पाठांतर करतात.परंतु इतिहासाच्या अभ्यासातून आपल्याला भूतकाळातील घटना त्या लोकांच्या केलेल्या पराक्रम इत्यादी बाबत माहिती मिळत असते.

इतिहास विषयांचा संबंध भूतकाळाशी असल्यामुळे अध्ययन करण्यात विध्याथ्यांना काही जास्त अभिरुची नसते व त्यांना इतिहास विषयातील अमूर्त संकल्पना समजण्यात अडचणी येतात. इंटरनेटवर उर्दू भाषेत खूप कमी माहिती उपलब्ध आहे त्यामुळेसुद्धा विद्यार्थीना इतिहास शिकताना अडचणी येतात.

म्हणून प्रस्तुत संशोधनाद्वारे विद्यार्थीना संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धतीद्वारे इतिहास विषय शिकवण्यासाठी व व त्यांची इतिहास विषयात अभिरुची निर्माण करण्यासाठी प्रस्तुत संशोधन हाती घेण्यात आले होते.

1.2 समस्या विधान

प्रस्तुत संशोधनासाठी समस्या विधान प्रश्नार्थक स्वरूपत खालीलप्रमाणे मांडण्यात आले होते.

१) माध्यमिक स्तरावर उर्दू मध्यमासाठी इतिहास विषयाच्या अध्यापनासाठी संगणकाचा वापर परिणामकारक आहे किंवा नाही ?

- २) संगणकाच्या मदतीने इतिहासाचे अध्यापन केल्यास विद्यार्थ्यांच्या संपादनपद्धतीत वाढ होते का ?
- ३) इतिहासाच्या कोणत्या पाठ्य घटकांसाठी संगणकाचा वापर योग्य ठरेल ?
- ४) उर्दू माध्यमासाठी इतिहास विषयाच्या अध्यापनासाठी संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धती किंवा पारंपारिक पद्धती कोणती पद्धती परिणामकारक आहे ?

1.3 उद्दिष्टे : प्रस्तुत संशोधनासाठी खालीलप्रमाणे उद्दिष्टे मांडण्यात आले होते.

- १) माध्यमिक स्तरावर उर्दू माध्यमासाठी इतिहास विषयाच्या अध्यापनासाठी पाठांची निवड करणे .
- २) उर्दू माध्यमाचा इतिहास विषय संगणकाद्वारे अध्यापनासाठी साहित्याची निर्मिती करणे
- ३) उर्दू माध्यमातील इतिहास विषय संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धती द्वारे शिकवणे
- ४) प्रायोगिक गट व नियंत्रित गटातील इतिहास विषयातील संपादनपद्धतीचा तुलनात्मक अभ्यास करणे.

1.4 परिकल्पना: प्रस्तुत संशोधनासाठी खालीलप्रमाणे परिकल्पना मांडण्यात आल्या होत्या.

- १) नियंत्रित गटाला व प्रायोगिक गटाला दिलेल्या पूर्व चाचणी गुणांकांच्या मध्यामानात सार्थ फरक आढळत नाही.
- २) प्रायोगिक गटाला दिलेल्या पूर्व चाचणी व उत्तर चाचणी गुणांकांच्या मध्यमानात सार्थ फरक आढळत नाही.
- ३) नियंत्रित गटाला दिलेल्या पूर्व चाचणी व उत्तर चाचणी गुणांकांच्या मध्यमानात सार्थ फरक आढळत नाही.
- ४) नियंत्रित गटाला दिलेल्या व प्रायोगिक गटाला दिलेल्या उत्तर चाचणीच्या गुणांकांच्या मध्यमानात सार्थक फरक आढळत नाही.

1.5 गृहीतके: प्रस्तुत संशोधनासाठी खालीलप्रमाणे गृहीतक मांडण्यात आली होती .

- १) माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांना संगणकविषयी ज्ञान आहे .
- २) इतिहास विषयासाठी संगणका साहाय्यक अध्यापन कार्यक्रम तयार करता येऊ शकतो.
- ३) उर्दू माध्यमासाठी सुद्धा संगणक साहाय्यक अध्यापन कार्यक्रम तयार करता येऊ शकतो.
- ४) इतिहास विषयाची अध्यापनासाठी शिक्षक नवीन पद्धतीचा वापर करत नाही.
- ५) अध्यापनासाठी नवीन पद्धतीचा वापर केल्यामुळे त्या विषयासाठी विद्यार्थ्यांची अभिरुची निर्माण करता येते.
- ६) इतिहास विषयाचे पाठ्य घटकांचे लहान लहान घटकात रूपांतर करता येऊ शकतो.

1.6 संशोधनाची व्याप्ती

प्रस्तुत संशोधनाची खालीलप्रमाणे व्याप्ती आहे.

- १) प्रस्तुत संशोधनासाठी ९ वी च्या उर्दू माध्यमाच्या विद्यार्थ्यांसाठी संगणक साहाय्यक अध्यापन कार्यक्रम तयार करण्यात आले.
- २) प्रस्तुत संशोधन हे यावल तालुकातील उर्दू माध्यमिक स्तरावरील ९ वी च्या वर्गापुरती होता.
- ३) प्रस्तुत संशोधनासाठी उर्दू माध्यमाचे माध्यमिक स्तरावरील इतिहास विषयाच्या अध्यापनासाठी संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धतीचा वापर करून त्याच्या परिणामकारकतेचा अभ्यास करण्यात आले .

1.7 संशोधनाची पद्धती

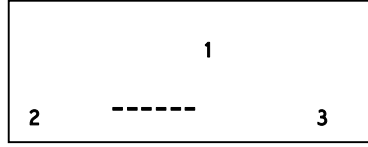
प्रस्तुत संशोधनासाठी प्रायोगिक संशोधन पद्धतीचा वापर करण्यात आले. त्या अनुषंगाने दोन गट निवड करण्यात आले . एक गट म्हणजे प्रायोगिक गट व दुसरा गट म्हणजे नियंत्रित गट होय .

प्रायोगिक गटाला आणि नियंत्रित गटाचे प्रथम पूर्व चाचणी घेण्यात आली व नंतर प्रायोगिक गटाला संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धतीने इतिहासाचे अध्यापन करण्यात आले .

नियंत्रित गटाला पारंपारिक अध्यापन पद्धतीचा उपयोग करून इतिहासाचे अध्यापन करण्यात आले व नंतर दोनी गटांची तुलना करण्यासाठी उत्तर चाचणी घेण्यात आली

1.8 संशोधन अभिकल्प

प्रस्तुत संशोधनासाठी पूर्व व उत्तर चाचणी नियंत्रित गट अभिकल्पाची निवड करण्यात आली होती .

1.9 चले

१) स्वाश्रयी चले: १) संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धती []

२) पारंपारिक अध्यापन

२) आश्रयी चल: विद्यार्थ्यांची संपादनपूक

३) बाह्य चले: कौटुंबिक परिस्थिती, विद्यार्थ्यांची अभिरुची, समाजिक परिस्थिती, बुद्धीमत्ता

1.10 जनसंख्या

प्रस्तुत संशोधनासाठी यावल तालुक्यातील उर्दू माध्यमातील शाळांची संख्या ९ असून ७५० विद्यार्थी या संशोधनाची जनसंख्या आहेत.

1.11 न्यादर्श

प्रस्तुत संशोधनासाठी सरळ यादृच्छिक पद्धतीचा वापर करून न्यादर्श निवड करण्यात आले होती .

शाळेचा नांव: आयडियल उर्दू हायस्कूल मारूळ

तुकडी	गट	मुले	मुली	एकूण
तुकडी अ	प्रायोगिक गट	५०	-	५०
तुकडी ब	नियंत्रित गट	-	५०	५०
	एकूण	५०	५०	१००

इयत्त ९ वी च्या दोन तुकड्यांची निवड करण्यात आली होती .

1.112 संशोधनाची साधने

प्रस्तुत संशोधनासाठी प्रायोगिक संशोधनाचा वापर केला गेला त्या अनुषंगाने पूर्व आणि उत्तर चाचणी तयार करण्यासाठी संविधान तक्ता तयार करण्यात आले व त्याप्रमाणे चाचणी तयार करण्यात आली .

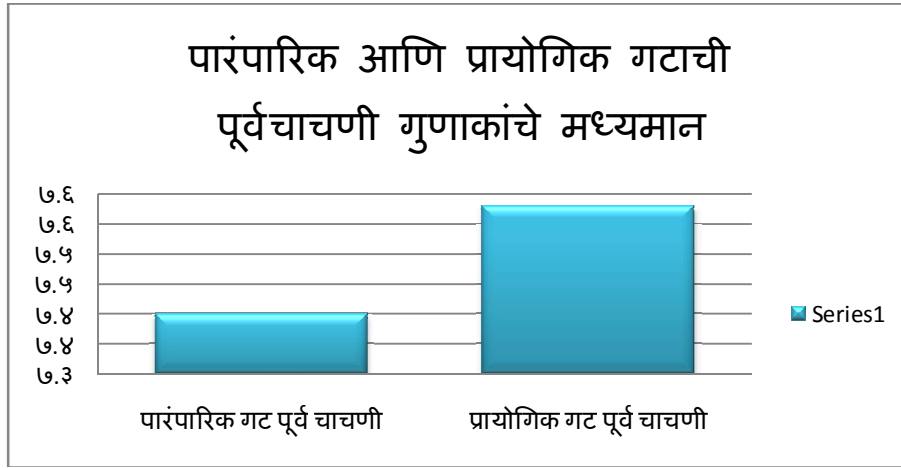
1.13 संकलित माहितीचे विश्लेषण व अन्वयार्थ

परिकल्पना क्र 1: नियंत्रित गटाला व प्रायोगिक गटाला दिलेल्या पूर्व चाचणी गुणाकांच्या मध्यामानात सार्थ फरक आढळत नाही.

कोष्टक क्र 1:

**पारंपारिक गटाला दिलेल्या पूर्व चाचणी गुणाकांचे व प्रायोगिक गटाला दिलेल्या पूर्वचाचणी गुणाकांचे अनुमानात्मक
विक्षेपण दर्शविणारा तक्ता**

गट	चाचणी	विद्यार्थी संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	स्वाधीनता मात्रा	टेबल मूल्य	प्राप्त टी मूल्य	निर्णय
नियंत्रित गट	पूर्व	५०	७.४	१.८	९८	१.९८	१.६३	शून्य परिकल्पनेचा स्वीकारकेला
प्रायोगिक	पूर्व	५०	७.५८	१.६४				

स्वाधीनता मात्रा ९८ साठी ०.०५ सार्थकता स्तरावर टेबल मूल्य १.९८ आहे .प्राप्त मूल्य १.६३ आहे .
टेबल मूल्य >प्राप्त मूल्य
शून्य परिकल्पनेचा स्वीकार करावा लागेल .

निष्कर्ष: पारंपारिक गटाने दिलेल्या पूर्व चाचणी व प्रायोगिक गटाला दिलेल्या पूर्व चाचणी गुणाकांच्या मध्यामान सारखेच आहे.

परिकल्पना क्र २:

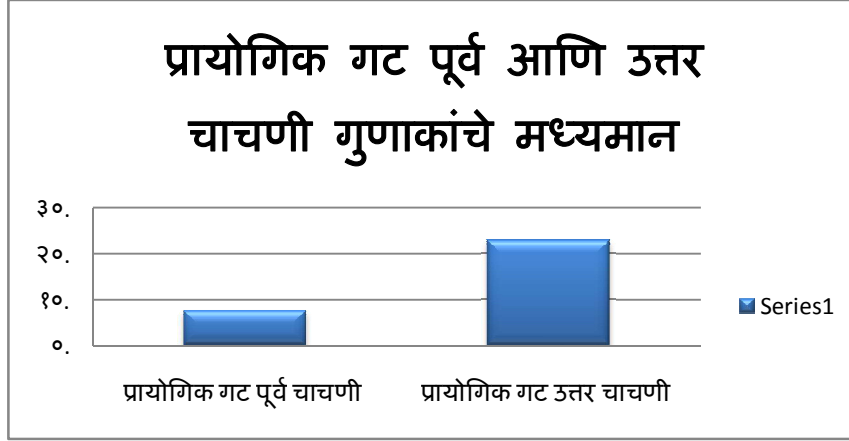
प्रायोगिक गटाला दिलेल्या पूर्व चाचणी व उत्तर चाचणी गुणाकांच्या मध्यमानात सार्थ फरक आढळत नाही.

कोष्टक क्र 2:

प्रायोगिक गटाला दिलेल्या पूर्व चाचणी व उत्तर चाचणी गुणाकांचे अनुमानात्मक विक्षेपण दर्शविणारा तक्ता

गट	चाचणी	विद्यार्थी संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	स्वाधीनता मात्रा	टेबल मूल्य	प्राप्त टी मूल्य	निर्णय
प्रायोगिक	पूर्व	५०	७.५८	१.६४	९८	०.०५	३७.१२	शून्य परिकल्पनेचा त्याग केला
	उत्तर	५०	२२.५	४.२५				

स्वाधीनता मात्रा ९८ साठी ०.०५ सार्थकता स्तरावर टेबल मूल्य १.९८ आहे .प्राप्त मूल्य ३७.१२ आहे .
टेबल मूल्य <प्राप्त मूल्य
शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल.

निष्कर्ष:

प्रायोगिक गटाला दिलेल्या पूर्व चाचणी गुणाकांच्या मध्यमान व प्रायोगिक गटाने दिलेल्या उत्तर चाचणी गुणाकांच्या मध्यमान सार्थक फरक आहे . यावरून असे म्हणता येईल की इतिहास अध्यापनासाठी संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धतीचा वापर केल्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या संपादनक्षीस वाढ झाली.

परिकल्पना क्र ३:

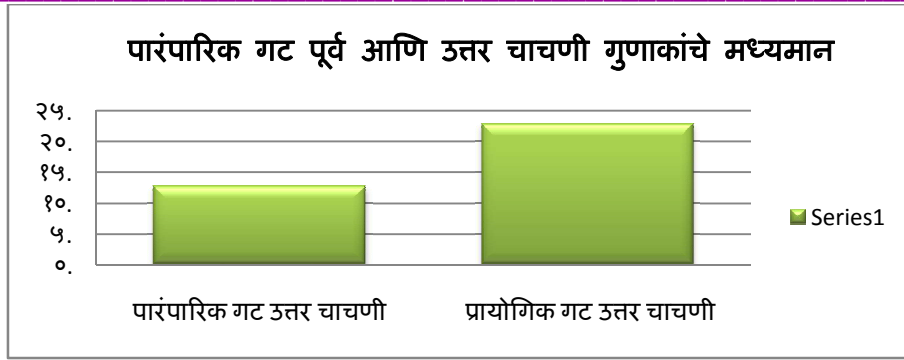
नियंत्रित गटाला दिलेल्या पूर्व चाचणी व उत्तर चाचणी गुणाकांच्या मध्यमानात सार्थक फरक आढळत नाही

कोष्टक क्र ७:

पारंपरिक अध्यापन करण्यापूर्वी घेतलेल्या पूर्व चाचणी व पारंपरिक पद्धतीने अध्यापन केल्यानुसार घेतलेल्या उत्तर चाचणी गुणाकांचे मध्यमान, प्रमाण विचलन , मूल्ये दर्शविणारा तक्ता

गट	चाचणी	विद्यार्थी संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	स्वाधीनता मात्रा	टेबल मूल्य	प्राप्त टी मूल्य	निर्णय
पारंपरिक गट	पूर्व	५०	७.४	१.८	९८	०.०५	३१.५	शून्य परिकल्पनेचा त्याग केला
	उत्तर	५०	१२.६	२.२४		१.९८		

स्वाधीनता मात्रा ९८ साठी ०.०५ सार्थकता स्तरावर टेबल मूल्य १.९८ आहे .प्राप्त मूल्य ३१.५ आहे .
टेबल मूल्य <प्राप्त मूल्य. शून्य परिकल्पनेचा त्याग केला .

निष्कर्ष:

पारंपारिक गटाने दिलेल्या पूर्व चाचणी गुणाकांच्या मध्यमान पारंपारिक गटाच्या उत्तर चाचणी गुणाकांच्या मध्यमानापेक्षा जास्त आहे यावरून असे म्हणता येईल की इतिहास अध्यापनात पारंपारिक पद्धतीचा वापर केल्यामुळे विद्यार्थ्यांच्या उत्तर चाचणी गुणांमध्ये वाढ झाली.

परिकल्पना क्र ४:

नियंत्रित गटाला दिलेल्या व प्रायोगिक गटाला दिलेल्या उत्तर चाचणीच्या गुणाकांच्या मध्यमानात सार्थक फरक आढळत नाही.

कोष्टक क्र 4:

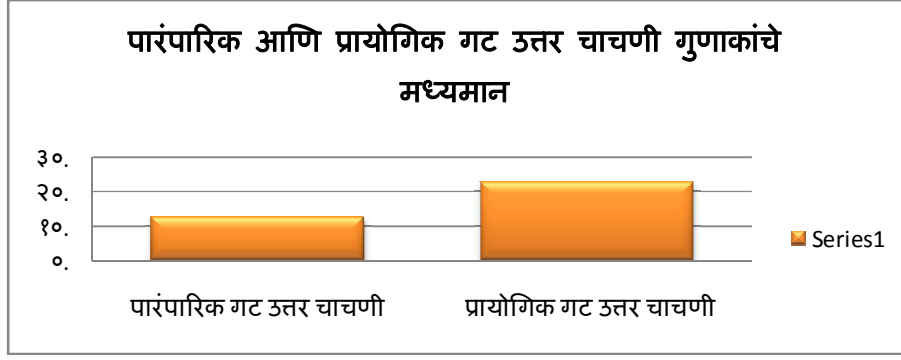
पारंपारिक गटाने दिलेल्या उत्तर चाचणी गुणाकांचे व प्रायोगिक गटाने दिलेल्या उत्तर चाचणी गुणाकांचे अनुमानात्मक विश्लेषण दर्शविणारा तक्ता

गट	चाचणी	विद्यार्थी संख्या	मध्यमान	प्रमाण विचलन	स्वाधीनता मात्रा	टेबल मूल्य	प्राप्त टी मूल्य	निर्णय
पारंपारिक गट	उत्तर	५०	१२.६	२.२४	९८	०.०५	२४.२	शून्य परिकल्पनेचा त्याग केला
प्रायोगिक गट	उत्तर	५०	२२.८	४.२५		१.९८		

स्वाधीनता मात्रा ९८ साठी ०.०५ सार्थकता स्तरावर टेबल मूल्य १.९८ आहे .प्राप्त मूल्य २४.२ आहे .

टेबल मूल्य <प्राप्त मूल्य

शून्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागेल .

निष्कर्ष:

पारंपारिक गट किंवा नियंत्रित गटाने दिलेल्या उत्तर चाचणी गुणाकांच्या मध्यमानात व प्रायोगिक गटाने दिलेल्या उत्तर चाचणी गुणाकांच्या मध्यमानात फरक आहे .यावरून असा निष्कर्ष काढता येईल की संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धती ही इतिहास अध्यापनासाठी जास्त परिणामकारक आहे .

1.14 निष्कर्ष व चर्चा

- १) उर्दू माध्यमातील इयत्ता ९ वी च्या विद्यार्थ्यांच्या इतिहास विषयाचे संगणक साहाय्यक पद्धतीच्या आधारे केलेले अध्यापन हे पारंपारिक पद्धतीने केलेल्या अध्यापनापेक्षा परिणामकारक ठरले.
- २) संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धतीमुळे विद्यार्थ्यांच्या इतिहास विषयाच्या संपादनकीत वाढ झाली.
- ३) संगणक साहाय्यक अध्यापन पद्धतीमुळे विद्यार्थ्यांच्या इतिहास अध्यापन मनोरंजक झाले आणि पर्यायाने त्यांना इतिहास विषयाची आवड निर्माण झाली.

संदर्भ

1. भितांडे, वि.रा.(२००९)शैक्षणिक संशोधन पुणे: नूतन प्रकाशन
2. बोरूड,रा.र (२००९) संशोधन पद्धती पुणे: नित्यानूतन प्रकाशन
3. पंडित, ब.बि.(२००५) शिक्षणातील संशोधन पुणे: नित्यानूतन प्रकाशन
4. शिंदे, ए. जी(२०१०) इतिहास अध्यापन पद्धती औरंगाबाद:साधन पब्लिकेप्शनस
5. दाणे,हेमंत आणि सपकाळे,आरती(२०११) शैक्षणिक तंत्रविज्ञान नागपूर: पिंपळपूर प्रकाशन
6. बेदरकर,कृ.द(१९७६)इतिहास अध्यापनाची दिशा,पुणे:निलकंठ प्रकाशन

डॉ.मनीषा इंदानी

साह्यक प्राध्यापक, शिक्षण शास्त्र विभाग, उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव .